

DOMONKOSI ÁGNES

MEGSZÓLÍTÁSI GYAKORLATOK ÉS STRATÉGIÁK AZ OKTATÓ-HALLGATÓ VISZONYBAN¹

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézet
Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet*

1. Bevezetés

A tanulmány egy olyan kutatás első eredményeiről számol be, amely egy gyakorlatközösségnek tekinthető egyetemi intézet megszólítási szokásrendjének feltárására irányul. A kutatás célja, hogy egy adott közösség szokásainak és vélekedéseinek feltárásából kiindulva bemutassa, hogy milyen megszólítási gyakorlatok működnek a felsőoktatás diskurzusaiban, illetve azokhoz milyen magyarázatok, értelmezések, ideológiák kapcsolódnak. A tanulmány először bemutatja a megszólítások kutatásának lehetőségeit, kiemelve az egyes gyakorlatközösségek szokásrendjét leíró elemzések szerepét (2.), majd tárgyalja az oktató hallgató viszonylat társas jellemzőit (3.), ismerteti a kutatás módszereit (4.), és az eredmények alapján tárgyalja a tegező/nemtegező formák, a nemtegező változatok (*maga/ön/tetszik*), a nominális megszólítások használatát és értelmezését (5). Az elemzés külön kitér a személyhasználat tekintetében aszimmetrikus, azaz egyik oldalról tegező, másik oldalról nemtegező gyakorlatok működésének mechanizmusára is (6).

1.1. A megszólítás fogalma, kutatásának lehetőségei

A kutatás során megszólításnak tekintem a kommunikációs partnerre utaló nyelvi elemek mindegyikét, azaz a tegezés és a magázás differenciációját is, összhangban a kérdéskört tanulmányozó nemzetközi terminushasználattal (vö. Braun 1988). A megszólítás, a beszédpartnerre való utalás a nyelvi tevékenység olyan lehetősége, amely közvetlen kapcsolatban áll a társas viszonyok jellégével, alakulásával, a megvalósuló szerepviszonyokkal. A megszólításkutatás korai időszakában ezt a kapcsolatot objektivista módon értelmezték, azaz azt feltételezve, hogy a nyelvi forma tükrözi a társadalmi viszonyokat, a megszólítás változatai a társas valóság nyelvi leképezéseként értelmezhetők. Ebben a szemléletben kutatások a társas jelentések stabilitásának képzetére építettek, meghatározó adatgyűjtési módszerük a kérdőívés volt. A nyelvhasználók önbevallása alapján térképezték fel

¹ A tanulmány elkészítését a #52111723 Visegrad Scholarship, illetve az NKFI K129040 számú projektuma támogatta.

a megszólítási szokásrendet; az értelmezésben tipikusan a hatalom-szolidaritás, bizalmasság/távolságtartás változóját vették figyelembe, és sokszor átfogó, általános normákat feltételeztek a megszólítások használatában (vö. Brown–Gilman 1960, Brown–Ford 1961). Az újabb, társas konstruktivista szemléletű megközelítések ezzel szemben a nyelvi-társadalmi gyakorlatokat előtérbe helyezve, a társas viszonyokat nyelvileg, így a megszólítások révén is alakítható jelenségként magyarázzák. Ebben a felfogásban a megszólítások társas gyakorlatként értelmezhetők, a különböző gyakorlatközösségek kapcsolattartási szokásrendje érintkezik, hálózatosan egymásba fonódik. Módszerként fontossá válnak az adott közösségek elgondolásait, értelmezéseit is feltáró fókuszcsoportos beszélgetések, interjúk; az értelmezésben figyelembe vehető változók pedig ennek köszönhetően függenek a használói értéktulajdonításoktól, így a korábbinál szélesebb repertoárt mutatnak, szerepet kapnak a bizalmasság, barátságosság, az involválódó, közelítő jelleg, a távolságtartás, a tiszteletadás, a távolító jelleg és a hierarchia, a szolidaritás és a hatalom dimenziói egyaránt (vö. Eckert 2000; Clyne–Norrby 2009; Bartha–Hámori 2010; Norrby–Wide 2015; Farese 2018).

A mai magyar megszólítási szokásrend sajátosságainak empirikus feltárása (Domonkosi 2002, 2010) azt mutatja, hogy a személyközi viszonyok jelölése nagyon rétegzett, ellentmondásos attitűdöket és gyakorlatokat felmutató nyelvhasználati terület, ezért leírásához egyes gyakorlatközösségek hálózatszerű modellezése vezethet el, feltárva az egyes megszólítási módok értékelésében érvényesülő nyelvi sztereotípiákat, a nyelvi viselkedést értelmező ideológiákat is. Ezért az átfogó jellemzők mellett célszerűnek látszik egyes kisebb közösségek gyakorlatainak, szokásrendjének és értelmezéseinek feldolgozása is. A dolgozatban bemutatott részeredmények is egy ilyen, a gyakorlatközösségek vizsgálatából kiinduló, azok kapcsolódási lehetőségeivel is számoló kutatásból származnak.

1.2. Az oktató-hallgató viszony társas sajátosságai, gyakorlatközösségek a felsőoktatásban

A hallgatók sajátos társas helyzetben vannak a felsőoktatási intézményeken belüli hierarchiát, az oktatókhoz való viszonyukat tekintve (Halász 2001: 123). Az oktató-hallgató kapcsolat ugyanis részben szimmetrikus viszonyt jelent, hiszen leendő szakemberek, kollégák képzését végzik az intézmények, részben azonban aszimmetrikus is a hierarchikus szerveződés miatt. A diákok egy része ráadásul a felsőoktatás nyelvhasználati színterein kerül először rendszeres, felnőtt nyelvi szerepekbe, tehát a kapcsolattartás nyelvi gyakorlatainak egy részét éppen ezekben a helyzetekben sajátítja el. Ehhez járul még az ún. posztadoleszcencia jelensége, azaz a gyerekszereppel való azonosulás társadalmi kitolódása (vö. Vaskovics 2000), illetve a fiatal oktatók tevékenységét tekintve az életkori szolidaritás lehetősége (vö. Domonkosi 2002).

A felsőoktatásban érvényesülő megszólítási szokások éppen az összetett társas helyzet miatt gyakran vizsgált területnek számítanak, és sajátos, a helyzethez igazodó megszólítási gyakorlatokat mutatnak (Formentelli 2008, Formentelli–Hajek 2015, Ballagó 2016).

A gyakorlatközösség valamely közös tevékenységben részt vevő emberek csoportja, amelynek cselekvési módjai, beszédmódjai, hiedelmei, értékei, hatalmi viszonyai e közös tevékenység során jönnek létre. A gyakorlatközösségek méretüket és szervezettségüket tekintve is igen különbözőek lehetnek (vö. Eckert–McConnell–Ginet 1992), a közös tevékenység pedig a nyelvi tevékenység összehangolt mintázataihoz is hozzájárul, így közös megszólítási gyakorlatokat is eredményez.

Egy-egy felsőoktatási tanszék, intézet speciális, összetett gyakorlatközösségként fogható fel, melynek gyakorlatait egyik oldalról az oktatói munka, a hierarchikus szerepvizonyok, a tanárok megszólítási szokásai határozzák meg, a másik oldalról pedig a diákok időről időre változó közösségének stratégiái alakítják.

2. A vizsgált gyakorlatközösség és az adatgyűjtés módszerei

A vizsgálat az Eszterházy Károly Egyetem nappali tagozatos magyar szakos hallgatóinak és oktatóinak a gyakorlataira irányul. Oktatóként 20 éve vagyok tagja és formálója is egyben ennek a gyakorlatközösségnek, ez pedig felveti a saját közösség kutathatóságának számos módszertani dilemmáját (vö. Kapitány–Kapitány 2002). A részt vevő megfigyelés mellett ezért a kívül- és belülről való megteremtése (vö. Geertz 1994) érdekében távolító módszereket is alkalmaztam, a kutatás során egymást kontrolláló eljárásaként működtek a kérdőívek, az oktató-hallgató levelezésből épülő adatbázis, az oktatókkal készített interjúk, illetve a tanulói csoportokkal folytatott fókuszcsoporthoz beszélgetések.

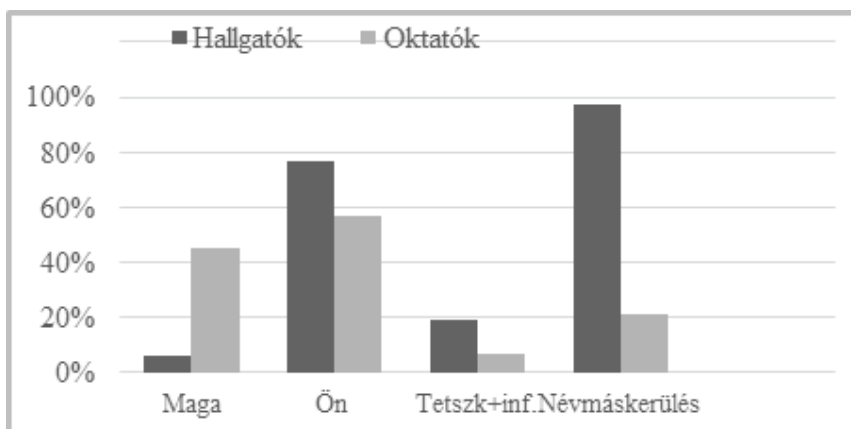
A még folyamatban lévő, 2018 januárjától zajló gyűjtés elérendő célja teljes és átfogó leírás, amely az évről évre változó összetételű közösségben igyekszik a gyűjtés idejében minden lehetséges adatközlőtől szerezni adatokat. A nappali tagozatos hallgatók külön közösségként való kezelését előzetes tapasztalatok indokolják, a levelezős hallgatók gyakorlatai érintkeznek ugyan, de több tekintetben jelentősen eltérnek, egyrészt életkori sajátosságok, másrészt a ritkább interakciók miatt is. A vizsgált gyakorlatközösség létszáma nem állandó, a több tanévet átfogó kutatás miatt, megközelítőleg 20 oktatóból és 100 hallgatóból áll.

A megszólítási szokásrend feltárása során több, egymást kiegészítő módszert alkalmaztam. A zárt és nyílt végű kérdéseket tartalmazó, nyelvi és metanyelvi adatokra is rákérdező, a szemantikus tudást feltáró kérdőívet eddig 78 hallgató töltötte ki. Emellett 200 oktató-hallgató közötti levélváltást tekintettem át a megszólítások szempontjából (Domonkosi–Ludányi 2019). 11 interjút készítettem oktatókkal a használati gyakorlattal összefüggő vélekedések, ideológiák, hétköznapi udvariassági elméletek feltárása érdekében; illetve 6 fókuszcsoporthoz beszélgetést különböző tanulócsoportokban a közösség tagjai együttesen előhívott elgondolásainak, jelentéstulajdonításainak a megismerése céljából. Ez a többmódszerű gyűjtés biztosítja az adatok kontrollját, miközben képes kiaknázni a megértő, kvalitatív kutatások lehetőségeit is.

3. Tegezés, nemtegezés, megszólítás az egri magyar szakosok képzésében

A felsőoktatás hallgató-oktató viszonyában az oktatás alacsonyabb fokain jellemző aszimmetrikus személyhasználat veszt jelentőségéből. A hierarchia elsősorban nem a tegezés és nemtegezés aszimmetriájában, hanem a névmási és névszói elemek használatának eltérő stratégiáiban ragadható meg. Korábbi átfogó kutatásom (Domonkosi 2002, 2010) eredményei szerint a nemtegező formák jelenléte meghatározó, ez pedig tipikusan névmáskerüléssel jár együtt. Az indirekt megszólítások is gyakorinak számítanak, a tanárookra utaló nominális elemek beépülnek a mondat szerkezetbe is (*A tanárnő is eljön velünk?*), és jelen vannak a tetszikelő formák is. Főként a fiatalabbak körében a kölcsönös tegeződés is előfordul, ennek elfogadottsága intézményenként, gyakorlatközösségenként nagy eltéréseket mutat. Feltételezésem szerint ennek a gyakorlatnak az eltérő megítélései hozzájárulnak a tanulmányban értelmezett aszimmetrikus megszólítási helyzetek kialakulásához is.

A diákok által kitöltött kérdőívek és a levelezési adatbázis egyaránt azt mutatják, hogy a magyar szakosok egri képzésében jelenleg – összhangban a korábbi eredményekkel – a kölcsönösen nemtegező formák vannak jelen a legnagyobb mértékben. A kérdőívben minden adatközlő jelölt meg ilyen kapcsolattartási lehetőséget, a nemtegezés változatainak használatát tekintve azonban igen összetett kép rajzolódik ki a kérdőívekből. A nemtegezés változatai, azaz az önözés, a magázás, a tetszikelés és a névmáskerülés (vö. Domonkosi 2002) eltérő előfordulási gyakorisága jelzi a hierarchiát. A hallgatók részéről ugyanis az indirekt, névmáskerülő megszólítások a leginkább elfogadottak, a tanárok pedig egyaránt használják a magázó és az önöző formákat, kevésbé élnek a névmáskerülés lehetőségeivel (1. ábra).

1. ábra: A nemtegezés változatai

A hallgatók tipikusan önözve fordulnak az oktatókhoz, de ahogy az interjúk is megerősítik, a legmeghatározóbb gyakorlat a névmáskerülés, azaz a 3. személyű

formák nominális megszólítással (*tanár úr, tanárnő*) kiegészülő változata. Az oktatók által használt önözés aránya jóval magasabb a korábbi eredményekhez viszonyítva (Domonkosi 2002), amit részben az önözés fokozatos semlegesebbé, kevésbé formálissá válása is indokolhat. Emellett hozzájárulhatnak a vizsgált gyakorlatközösség sajátosságai is, hiszen igen az intézetben oktatóknak több mint a fele 40 év alatti, és a korábbi eredmények és az itteni szokások alapján egyaránt a fiatalabb oktatók névmásválasztásában tipikusabb az *ön*.

Az oktatók általi névmásválasztás összetettségét mutatja a következő, egy középkorú nő oktatóval készült interjúból származó részlet is (1):

(1) Igyekszem elkerülni a magát meg az önt, mindig megkérdzem a hallgató nevét, sőt még azt is az elején, hogy milyen megszólításnak örülne, de szerintem egyébként keverem, én jobban szeretem az önt, de amúgy meg azt mondják, hogy a maga kedvesebb. (OktN2)²

A 35-40 év alatti oktatókkal való kapcsolattartást tekintve az adatközlők 21%-a adta meg a kölcsönösen tegeződő kapcsolattartás lehetőségét is. Ezek a helyzetek részben a fiatalkori tegeződés általánossá válásának egy speciális eseteként értelmezhetők. A fiatal tanárok, doktoranduszként oktatók egy része felajánlja a tegeződést, esetleg a felajánlás aktusa nélkül tegezi diákjait. A fókuszcsoportos beszélgetések eredményei alapján egy középkorú oktató a foglalkozásai, órái jellegéből adódóan, a közös munka szerepével indokolva, reflektált módon szintén tegezi a hallgatókat. Ezekben a helyzetekben a hierarchia és az életkor tényezője ellentmondásba kerül egymással, és – bár a kérdőíves adatok nem mutatják – aszimmetrikus gyakorlatok működéséhez vezethet.

4. Az aszimmetrikus megszólítások szerepe és értelmezése

Az oktató hallgató viszonylat hierarchikusságának alakításához nagy mértékben hozzájárul a névmási és névszói megszólítások nem kölcsönös jellege. A névmások használatát tekintve a *maga* gyakoriságában megmutatkozó jelentős mértékű különbség, a tanárok megszólításában érvényesülő erőteljes névmáskerülés, illetve a hallgatók keresztnéven szólítása és a tanárok szerepfőnevekkel való szólítása a különbségeket hangsúlyozó nyelvi gyakorlatokat eredményez.

Emellett az interjúk és a fókuszcsoportos beszélgetések a tegezés és nemtegezés aszimmetriájának gyakorlatára is rávilágítanak (vö. Formentelli–Hajek 2015). A legtöbb ellentmondásosan értelmezett kapcsolattartási helyzetet az okozza ugyanis a vizsgált közösségben, hogy az oktatók egy része és a hallgatók eltérően viszonyulnak a tegezés/tegeződés kérdéséhez. A hallgatók véleményei azt mutatják, hogy a diákok egy része az oktató által felajánlott tegezés ellenére nem

2 Az interjúkból és fókuszcsoportos beszélgetésekből származó szövegrészeket kódok jelzik. Okt = oktató, Hallg = hallgató, N = nő, F = férfi, a számok az életkort, illetve az oktatók esetében a négy életkori csoport egyikét jelzik.

viszonozza ezt a formát, sőt egyes esetekben (pl. kérés során, fokozott udvarias-ságot igénylő helyzetekben) kifejezetten kerüli a tegezést. Az egyik interjú során például, egy fiatal női oktatóval folytatott párbeszédben megmutatkozott ennek a helyzetnek az ellentmondásossága (2):

(2)

Oktató: Én a hallgatókkal mind tegeződöm, nekem valahogy ez természetes...

Interjúvezető: De a Neked írott levelek között szép számban vannak nemtegező megszólítások is [...]

Oktató: [...] én tegeződöm velük, kivétel nélkül mindenkinek felajánlottam, akit tanítok (OktN1)

A tanár szándéka ebben a helyzetben egyértelműen a közvetlenség, az egyoldalú tegezés révén nyelvi viselkedésével mégis a társadalmi távolságot, a fölérendeltséget hangsúlyozó szituációt teremthet.

Az életkoron kívül a közös munka, a kollegialitás révén megteremtődő megszólításbeli kölcsönösség is érvényesül néhány oktató nyelvi kapcsolattartási stratégiáiban (3):

(3) A tanórai munka lendületében nagyon nehézkes volna magázódni, a tegeződés megkönnyíti azt [...], könnyebben tudom így felvenni velük a kapcsolatot (OktN2).

A diákok beszámolóí azt jelzik, hogy a tegezéshez önmagában nem elegendő az életkori szolidaritás, az oktató fiatalsága nem feltétlenül eredményez kölcsönös tegeződést:

(4) Egy oktatót csak akkor tudok letegezni, ha [...] nem elég, hogy fiatal, de még olyan lazábbnak is kell lennie (Hallg21F).

A hallgatókkal készült fókuszcsoportos beszélgetések azt mutatják, hogy megfelelőnek érzik a nem kölcsönös gyakorlatokat, ugyanis az oktatási folyamat korábbi szakaszaiban hozzászoktak a személyhasználatot tekintve nem kölcsönös helyzetekhez, a tanárhoz viszonyított tanulói szerep fenntartja a gyerekszerpet (5). A nem kölcsönös viszonyok elfogadása, sőt pozitív megítélése összhangban van az olaszországi felsőoktatásra vonatkozó kutatási eredményekkel is (Formentelli–Hajek 2015).

(5) Az teljesen természetes, hogy a tanárok tegezzenek minket, hát mégis csak tanárok (Hallg22F).

A diákok a tegező formát inkább közelítő jellegűnek, bizalmasnak érzik, nem a hierarchia jelölőjeként azonosítják. A hallgatók jelentős része ugyanis először

a felsőoktatásban kerül olyan helyzetbe, hogy lehorgonyzott kapcsolatban nem-tegező formával szólítják, sokuknak így nehéz megszokni ezt a formát. Ebből a helyzetből adódó sajátos szituációról számolt be az interjú során az egyik oktató (OktN2): vizsgaszituációban az egyik hallgatója megkérte, hogy inkább tegezze, mert a magázás számára „kihallgatásszerű”, holott az oktató a *maga* névmást kerülve keresztnéven szólította.

A megszólítások hagyományos értelmezése szerint a megvalósuló aszimmetrikus nyelvi helyzetek erőteljesen hierarchikus viszonyokat jeleznek. Az interjúkra, beszélgetésekre fókuszáló, az adatközlők értelmezéseiből kiinduló elemzés szerint azonban a megszólítási formák társas jelentésének megértéséhez szükséges az adott gyakorlatközösségek szokásrendjének, normáinak, értéktulajdonításainak többdimenziós feltárása, azaz a megszólítási gyakorlatok nem magyarázhatók egyes előre kijelölt társas változók alapján. A vizsgált gyakorlatközösségben a megszólításbeli aszimmetria a beszámolók alapján nem az erős hierarchiát, hanem az oktatási helyzetet eltérően értékelő oktatói és hallgatói értelmezések nagyfokú különbségét jelzi. A hallgatók gyerekszereppel azonosuló attitűdje találkozik ugyanis az oktatók egy részének az életkori vagy szakmai azonosságot hangsúlyozó közelítő stratégiáival.

Emellett azonban a fiatalabb oktatók körében is érzékelhető egy másik, ezzel ellentétes stratégia is, egyrészt a nem kölcsönös helyzetek elkerülésére irányulva, másrészt nagyon fiatal oktatók esetén a saját tanári szerepük megalkotása érdekében, az oktatók egy része a tanóra keretei között egyértelműen elutasítja a tegeződést.

5. Összegzés

Az egri magyartanárképzésben megvalósuló megszólítási gyakorlatokat a tegezés-nemtegezés kettősséget tekintve a szimmetrikus gyakorlatok határozzák meg. A V változatainak különböző használati arányai, illetve a névszói megszólítások eltérő jellege azonban mutatja egyrészt a megvalósuló viszonyok, másrészt az egyes megszólítási változatokkal kapcsolatos attitűdök sokféleségét. A megszólításkutatás módszertanát tekintve a tanulmány fontos felvetése, hogy az egyes formák társas jelentését, az adott közösségben jellemző sajátos értékét a közösség tagjainak magyarázataiból érdemes levezetni, mert azok az adott közösségben fellelhető értéktulajdonításokat kínálják fel az értelmezésben. Az egri magyar szakosok képzésében kimutatható aszimmetrikus megszólítási helyzetek az adatközlők beszámolóit szerint nem erősen hierarchikus helyzetekhez kötődnek, hanem az eltérő megszólítási stratégiákat, az oktatók és hallgatók eltérő helyzetértelmezéseit teszik érzékelhetővé.

IRODALOM

- Ballagó Júlia 2016. Metapragmatikai tudatosság – A tegező és a nem tegező formák az oktató és a hallgató közötti kommunikációban. In: Bagyinszki Szilvia – P. Kocsis Réka (szerk.): *Anyanyelvünk évszázadai 2*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék. 185–202.
- Bartha Csilla – Hámori Ágnes 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. *Magyar Nyelvőr* 134/3: 298–321.
- Braun, Friederike 1988. Terms of Address. Problems of patterns and usages in various languages and cultures. Berlin: Mouton de Gruyter.
<https://doi.org/10.1515/9783110848113>
- Brown, Roger – Gilman, Albert 1960. The pronouns of power and solidarity. In: Thomas A. Sebeok (ed.): *Style in Language*. MIT Press. Cambridge: MIT Press. 253–276.
- Brown, Roger – Ford, Margarite 1961. Address in American English. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 62/2: 375–385.
<https://doi.org/10.1037/h0042862>
- Domonkosi Ágnes 2002. *Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 79. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Domonkosi Ágnes 2010. Variability in Hungarian address forms. *Acta Linguistica Hungarica* 57/1: 29–52. <https://doi.org/10.1556/ALing.57.2010.1.2>
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2019. „További szép estét, tanárnő!” A nyelvi kapcsolattartás változásai a hallgató-oktató levelezés tükrében. In: H. Tomesz Tímea (szerk.): *Generációs kérdések a kommunikációs készségfejlesztésben*. Budapest: Hungarovox Kiadó. 73–89.
- Eckert, Penelope – McConnell-Ginet, Sally 1992. Communities of practice: Where language, gender and power all live. In: Hall, Kira – Buchholtz, Mary – Moonwomon, Birch (eds.): *Locating power: Proceedings of the Second Berkeley Women and Language Conference*. Berkeley: Berkeley Women and Language Group, University of California. 89–99.
- Farese, Gian Marco 2018. *The Cultural Semantics of Address Practices. A Contrastive Study Between English and Italian*. London: Lexington Books.
- Formentelli, Maicol 2009. Address strategies in a British academic setting. *Pragmatics* 19/2: 179–196. <https://doi.org/10.1075/prag.19.2.02for>
- Formentelli, Maicol – Hajek, John 2015. Address in Italian academic interactions: The power of distance and (non)-reciprocity. In: Norrby, Catrin – Wide, Camilla (eds.): *Address practice as social action: European perspectives*. New York: Palgrave Macmillan. 119–140. https://doi.org/10.1057/9781137529923_7
- Geertz, Clifford 1994. „A bennszülöttek szemszögéből”. Az antropológiai megértés természetéről. In: Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Válogatta és szerkesztette Niedermüller Péter. Budapest: Századvég Kiadó. 200–216.

- Halász Gábor 2001. *Az oktatási rendszer*. Budapest: Műszaki Kiadó.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2002. Résztvevő megfigyelés a saját társadalomban – korszakok szimbolikája. In: Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (szerk.): *Jelbeszéd az életünk 2*. Budapest: Osiris Kiadó. 124–156.
- Norrby, Catrin – Wide, Camilla (eds.) 2015. *Address practice as social action: European perspectives*. New York: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137529923>
- Vaskovics László 2000. A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle* 10/4: 3–20.

SUMMARY

Address practices and strategies in university teacher-student relationship

The aim of this paper is to show how Hungarian address practices are working in the context of higher education. The study also offers a description of interpretations and ideologies related to these practices. The research is based on questionnaires, individual and focus-group interviews conducted with teachers and students of a university institute training Hungarian teachers. The data reveal that the reciprocal use of V forms is the main strategy to convey respect and distance. They also show that a frequent practice is the non-reciprocal use of pronouns (*Ön/Maga/te*) and the combination of lexical forms encoding various degrees of social distance. The analysis points out that address practices in this community are shaped by the following factors: the hierarchical, role-dependent nature of the teacher-student relationship, the role of solidarity in joint work activities, and the adaptation of individual address repertoires to the norms of the practice community. The paper demonstrates that the non-reciprocal use of address forms does not indicate a high degree of hierarchy, but rather different ideologies and interpretations of address practices on the part of students and teachers.